

Andrzej Rapacz, Marek Obrębalski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mails: andrzej.rapacz@ue.wroc.pl; marek.obrebalski@ue.wroc.pl

**WSPIERANIE ROZWOJU
INFRASTRUKTURY UZDROWISKOWEJ
GMIN REGIONU DOLNOŚLĄSKIEGO
W RAMACH RPO 2007-2013**

**SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT
OF SPA INFRASTRUCTURE IN THE MUNICIPALITIES
OF LOWER SILESIA REGION WITHIN
THE FRAMEWORK OF REGIONAL
OPERATIONAL PROGRAMME 2007-2013**

DOI: 10.15611/pn.2017.473.41

JEL Classification: L83, M31, A12

Streszczenie: Wzrost świadomości Polaków na temat potrzeby dbania o własne zdrowie, a także rosnące dochody gospodarstw domowych skutkują wzrostem popytu na usługi lecznictwa uzdrowiskowego, szerzej: na usługi oferowane w ramach turystyki zdrowotnej. Potrzeba sprostania oczekiwaniom Polaków i turystów zagranicznych w tym zakresie zmusza gminy i przedsiębiorstwa uzdrowiskowe m.in. do rozwoju i rewitalizacji infrastruktury uzdrowiskowej. W opracowaniu podjęto zagadnienie roli i efektywności wykorzystania środków unijnych, a konkretnie środków Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 w rozwoju elementów wspomnianej infrastruktury w gminach uzdrowiskowych Dolnego Śląska. W gminach tych zrealizowane zostały projekty dotyczące wybranych elementów infrastruktury uzdrowiskowej, a szczególnie rewitalizacji parków zdrojowych oraz modernizacji obiektów sportowo-rekreacyjnych. Bez tego wsparcia nie byłoby możliwe podniesienie atrakcyjności gmin uzdrowiskowych, wzrost konkurencyjności oferty tych gmin i działających na ich terenie przedsiębiorstw uzdrowiskowych.

Słowa kluczowe: infrastruktura uzdrowiskowa, gminy uzdrowiskowe, środki unijne.

Summary: The increase of awareness among Poles regarding the need to take care of their own health, as well as the growing income of households result in an increased demand for spa services, and more extensively for the services offered within the framework of health tourism. The need to meet the needs of Poles and foreign tourists in this area forces spa oriented municipalities and enterprises to e.g. develop and revitalize the existing spa infrastructure. The study discusses the problem of the role of the European Union funds, and specifically the funds within the Regional Operational Programme for Lower Silesia Region, covering

the period of 2007-2013, in the development of the aforementioned infrastructure in the spa municipalities of Lower Silesia.

Keywords: spa infrastructure, spa municipalities, EU funds.

1. Wstęp

Rosnący wpływ negatywnych skutków rozwoju cywilizacji na stan zdrowia człowieka, starzenie się polskiego społeczeństwa oraz wyraźna moda na zdrowy styl życia przyczyniają się do wzrostu znaczenia turystyki zdrowotnej. Wzrost świadomości Polaków na temat potrzeby dbania o własne zdrowie, a także dostrzegalny wzrost zamożności polskiego społeczeństwa skutkują ich zainteresowaniem nie tylko tradycyjnym lecznictwem uzdrowiskowym, lecz także zabiegami typu spa&wellness. W tych warunkach polskie uzdrowiska od ponad dekady starają się reagować na wyzwania gospodarki rynkowej oraz rosnącą konkurencję na rynku turystyki zdrowotnej. Potrzeba sprostania konkurencji zmusza uzdrowiska (zarówno przedsiębiorstwa uzdrowiskowe, jak i gminy o statusie uzdrowiska) do:

- tworzenia atrakcyjnej, innowacyjnej i konkurencyjnej oferty (obejmującej usługi lecznicze, profilaktyczne, coraz częściej także spa&wellness);
- rozwoju usług związanych z aktywnym wypoczynkiem (usług sportowo-rekreacyjnych, kulturalno-rozrywkowych);
- rozwoju i rewitalizacji infrastruktury uzdrowiskowej (m.in. zakładów przyrodoleczniczych, przychodni zdrojowych, pijalni wód mineralnych, parków zdrojowych, terenów spacerowych);
- podnoszenia jakości świadczonych usług.

Szansą na realizację wymienionych przedsięwzięć w polskich uzdrowiskach stała się ich komercjalizacja i/lub prywatyzacja, podjęta w pierwszej dekadzie XXI w., a także przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Członkostwo w UE stworzyło przedsiębiorstwom uzdrowiskowym oraz gminom o statusie uzdrowiska możliwość ubiegania się o środki unijne z ich przeznaczeniem na rozwój potencjału usługowego tych przedsiębiorstw, a gminom na realizację projektów dotyczących głównie rozwoju znajdującej się na ich terenie infrastruktury uzdrowiskowej. Z kolei pozyskanie przez przedsiębiorstwo uzdrowiskowe prywatnego inwestora pozwala na realizację inwestycji zarówno w zaplecze noclegowe, jak i lecznicze (np. Uzdrowisko Wieniec Zdrój).

W kontekście tych przemian i działań podejmowanych przez polskie uzdrowiska zasadna wydaje się próba udzielenia odpowiedzi na pytanie o znaczenie roli środków unijnych w rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej. Ze względu na obszerność i złożoność tej problematyki, a także ograniczony dostęp do niektórych informacji, w opracowaniu świadomie dokonano wyboru gmin uzdrowiskowych regionu dolnośląskiego. Przedmiotem zainteresowania badawczego stała się problematyka wspar-

cia rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej w tych gminach ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (dalej: RPOWD). Chodzi o weryfikację hipotezy badawczej o istotnej roli i efektywności wykorzystania tych środków dla rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej w gminach uzdrowiskowych Dolnego Śląska.

2. Charakterystyka potencjału gmin uzdrowiskowych Dolnego Śląska

Dolny Śląsk jest regionem wyróżniającym się w skali kraju pod względem bogactwa i różnorodności zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Z geograficznego punktu widzenia elementy środowiska przyrodniczego w pewien sposób wyznaczają możliwości życia i funkcjonowania człowieka, wpływając także na istnienie uzdrowisk oraz związanej z nimi turystyki uzdrowiskowej. Do podstawowych elementów wyznaczających powstanie i rozwój uzdrowisk należy zaliczyć: budowę geologiczną, ukształtowanie powierzchni, klimat oraz wody powierzchniowe. Znajduje to potwierdzenie w definicji uzdrowiska oraz wymogach prawnych odnoszących się do istnienia określonych, koniecznych warunków do spełnienia, aby uzyskać taki status [*Polska Norma...* 2011, s. 2].

Uzdrowiska w Polsce rozmieszczone są nierównomiernie, co wynika przede wszystkim z ukształtowania powierzchni oraz występowania naturalnych surowców leczniczych, na co wpływ ma m.in. budowa geologiczna. Będąc przedmiotem zainteresowania uzdrowiska zlokalizowane na Dolnym Śląsku zalicza się ze względu na naturalne surowce lecznicze (posiadanie wód leczniczych) do zdrojowisk, a ze względu na klimat do uzdrowisk podgórskich i górskich. Chodzi o 11 uzdrowisk, co stanowi ponad 24% wszystkich uzdrowisk w Polsce. Województwo dolnośląskie można zatem uznać za obszar wyróżniający się spośród 16 województw (obok małopolskiego) naszego kraju pod względem walorów naturalnych z właściwościami leczniczymi oraz źródłami wód mineralnych. Krótką charakterystykę uzdrowisk regionu dolnośląskiego, ze względu na naturalne surowce lecznicze prezentuje tabela 1.

Uzdrowiska wymienione w tabeli 1 zlokalizowane są na terenie 10 gmin uzdrowiskowych regionu. Stwierdzić jednak należy, iż uzdrowiskową przeszłość miało kilka innych miejscowości regionu dolnośląskiego: Bolków Zdrój (Stare Rochowice – powiat jaworski), Jerzmanice Zdrój (gmina wiejska Złotoryja), Opolno Zdrój (gmina Bogatynia) i Stary Zdrój (miasto Wałbrzych).

O ile naturalne surowce lecznicze poszczególnych uzdrowisk regionu dolnośląskiego decydują o ich profilu leczniczym, o tyle liczba obiektów uzdrowiskowych i łóżek w tych obiektach – o możliwościach przyjęcia określonej liczby kuracjuszy w ciągu roku. W powiązaniu z potencjałem funkcjonujących w nich zakładów przyrodolecznicych określa to możliwości przyjęcia i obsłużenia klientów korzystających z usług przedsiębiorstw uzdrowiskowych. W tabeli 2 przedstawiono informacje dotyczące zaplecza noclegowego i liczby kuracjuszy w obiektach (szpitalach-

Tabela 1. Naturalne surowce lecznicze i lokalizacja uzdrowisk Dolnego Śląska

Uzdrowisko	Lokalizacja	Charakterystyka kopaliny leczniczej
Cieplice Śląskie Zdrój	miasto Jelenia Góra (podregion jeleniogórski)	woda słabo zmineralizowana (2 czynne ujęcia)
Czerniawa Zdrój	gmina miejska Świeradów-Zdrój, powiat lubański (podregion jeleniogórski)	wody mineralne (1 czynne ujęcie)
Długopole Zdrój	gmina Bystrzyca Kłodzka, powiat kłodzki (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (3 czynne ujęcia)
Duszniki Zdrój	powiat kłodzki (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (5 czynnych ujęć)
Jedlina Zdrój	powiat wałbrzyski (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (1 czynne ujęcie)
Kudowa Zdrój	powiat kłodzki (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (4 czynne ujęcia)
Lądek Zdrój	powiat kłodzki (podregion wałbrzyski)	wody słabo zmineralizowane (6 czynnych ujęć)
Polanica Zdrój	powiat kłodzki (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (4 czynne ujęcia)
Przerzeczyn Zdrój	powiat dzierzoniowski (podregion wałbrzyski)	woda słabo zmineralizowana (3 czynne ujęcia)
Szczawno Zdrój	powiat wałbrzyski (podregion wałbrzyski)	wody mineralne (4 czynne ujęcia)
Świeradów Zdrój	powiat lubański (podregion jeleniogórski)	wody mineralne (2 czynne ujęcia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.mz.gov.pl].

Tabela 2. Szpitale i sanatoria uzdrowiskowe w regionie dolnośląskim w latach 2006-2015

Wyszczególnienie	2006	2010	2015	Wskaźnik zmian w % (2006 = 100)
1	2	3	4	5
OBIEKTY				
Region dolnośląski	50	54	52	104,00
Podregion jeleniogórski	5	8	8	160,00
Podregion wałbrzyski	45	46	44	97,78
ŚREDNIA LICZBA ŁÓŻEK				
Region dolnośląski	5 038	5 662	6 311	125,27
Podregion jeleniogórski	1 206	1 465	1 550	128,52
Podregion wałbrzyski	3 832	4 197	4 761	124,24
KURACJUSZE LECZENI STACJONARNIE				
Region dolnośląski	76 051	79 564	100 735	132,46
Podregion jeleniogórski	15 838	18 944	30 057	189,78
Podregion wałbrzyski	60 213	60 620	70 678	117,38

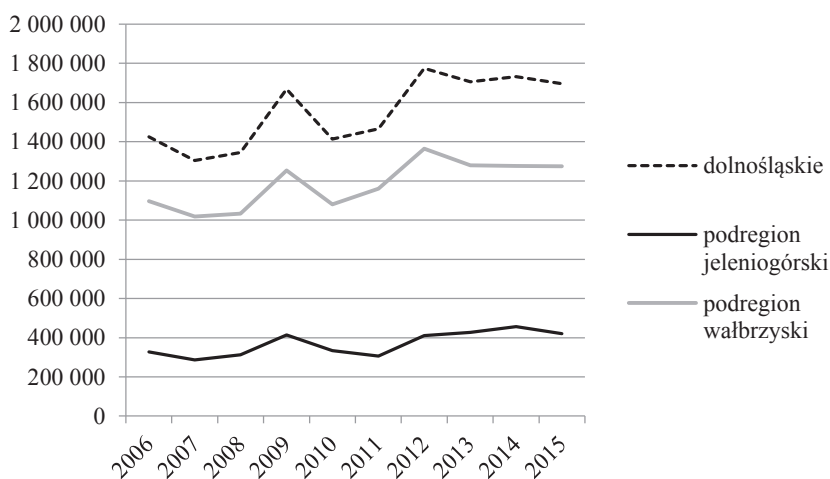
1	2	3	4	5
OSOBODNI POBYTU PACJENTÓW				
Region dolnośląski	1 424 136	1 414 009	1 695 740	119,07
Podregion jeleniogórski	327 258	333 123	421 086	128,67
Podregion wałbrzyski	1 096 878	1 080 886	1 274 654	116,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

i sanatoriach) uzdrowskich regionu dolnośląskiego, z uwzględnieniem dwóch jego podregionów (jeleniogórskiego i wałbrzyskiego).

Według stanu na koniec 2015 r. w regionie dolnośląskim funkcjonowały 52 szpitale i sanatoria uzdrowskie dysponujące łącznie ponad 6,3 tys. łóżek, co stanowiło 14,4% ich liczby w kraju. Rozmieszczenie tych obiektów nie jest równomierne. Widoczna jest bowiem ich koncentracja w gminach uzdrowskich podregionu wałbrzyskiego (44 obiekty, 4761 łóżek). W latach 2006-2015 widoczny był wyraźny wzrost liczby łóżek w tychże obiektach (o prawie 1,3 tys., tj. o ponad 25%).

W badanym okresie zwiększyła się ponadto liczba leczonych stacjonarnie kuracjuszy oraz osobodni ich pobytu. O ile w 2006 r. w szpitalach i sanatoriach uzdrowskich w regionie dolnośląskim leczonych było nieco ponad 76 tys. kuracjuszy, o tyle w roku 2015 już ponad 100,7 tys.¹, czyli prawie o 32,5% więcej. W roku tym stanowili oni 13,8% ogółu kuracjuszy stacjonarnie leczonych w polskich uzdrowskach.

Rys. 1. Osobodni pobytu pacjentów w szpitalach i sanatoriach uzdrowskich w regionie dolnośląskim w latach 2006-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

¹ Poza kuracjuszami leczonymi stacjonarnie w szpitalach i sanatoriach uzdrowskich w 2015 r. leczono także prawie 2 tys. osób w trybie ambulatoryjnym.

Z kolei łączny czas pobytu kuracjuszy zwiększył się w latach 2006-2015 o ponad 19%, do niemal 1,7 mln osobodni (rys. 1). Wskazuje to na rosnącą rangę dolnośląskich uzdrowisk. Trzeba jednak zauważyć, iż w tym względzie wyraźnie wyższa dynamika zmian dotyczyła szpitali i sanatoriów uzdrowiskowych położonych na terenie podregionu jeleniogórskiego (w gminach Jelenia Góra i Świeradów Zdrój).

Wśród stacjonarnie leczonych kuracjuszy w dolnośląskich uzdrowiskach w 2015 r. 8,6% stanowili cudzoziemcy. W zdecydowanej większości (ponad 86%) korzystali oni z usług obiektów uzdrowiskowych w podregionie jeleniogórskim.

Dopelnieniem oferty usług świadczonych przez obiekty lecznictwa uzdrowiskowego jest leczenie ambulatoryjne w uzdrowiskowych przychodniach oraz korzystanie z usług zakładów przyrodoleczniczych, co w statystycznym ujęciu prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Zakłady przyrodolecznicze i przychodnie uzdrowiskowe w regionie dolnośląskim w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2015	Wskaźnik zmian w % (2010 = 100)
OBIEKTY			
Region dolnośląski	10	10	100,00
Podregion jeleniogórski	1	1	100,00
Podregion wałbrzyski	9	9	100,00
KURACJUSZE LECZENI AMBULATORYJNIE			
Region dolnośląski	8 898	9 238	103,82
Podregion jeleniogórski	1 870	1 379	73,74
Podregion wałbrzyski	7 028	7 859	111,82

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W dolnośląskich uzdrowiskach funkcjonuje łącznie 10 zakładów przyrodoleczniczych i przychodni uzdrowiskowych, a z ambulatoryjnych usług w tych obiektach skorzystało w 2015 r. ponad 9,2 tys. kuracjuszy. Ich liczba w latach 2010-2015 zwiększyła się niespełna o 4%, lecz w podregionie wałbrzyskim, koncentrującym większość dolnośląskich uzdrowisk, prawie o 12%.

Przedstawione informacje wskazują na widoczny rozwój lecznictwa uzdrowiskowego w regionie dolnośląskim, choć zróżnicowany przestrzennie i zakresowo.

3. Turystyka uzdrowiskowa w województwie dolnośląskim w dokumentach planistycznych

Ze względu na problem badawczy oraz zakres czasowy wyznaczony przez perspektywę finansową UE na lata 2007-2013 w dalszej części opracowania dokonany zostanie przegląd dokumentów planistycznych (strategii i programów) uwzględniających wspomniany okres.

Jako punkt wyjścia przyjęto Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015, w której jednym z celów strategicznych było podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski: poszczególnych obywateli i rodzin. Podniesienie jakości życia miało nastąpić m.in. poprzez uczestnictwo w turystyce. Znalazło to potwierdzenie w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013, zwracających uwagę na potrzebę wykorzystania zróżnicowanych przestrzennie walorów przyrodniczych i kulturowych naszego kraju do rozwoju turystyki i rekreacji. W dokumencie tym wskazano także na potrzebę ukierunkowania działań na rozwój m.in. usług uzdrowiskowych i turystycznych.

Z zapisami tymi powiązane zostały cele operacyjne sformułowane w Kierunkach rozwoju turystyki do 2015 r. [*Kierunki rozwoju...* 2008]. W ramach pierwszego obszaru priorytetowego sformulowano cel strategiczny: *Kreowanie i rozwój zintegrowanych i konkurencyjnych produktów turystycznych*, a także cele operacyjne. Cel operacyjny I.5 *Rozwój wiodących typów turystyki* oraz przypisane mu działanie I.5.1 *Wspieranie rozwoju turystyki uzdrowiskowej, medycznej, rehabilitacyjnej oraz turystyki typu wellness* zakładały sekwencję następujących przedsięwzięć:

- prowadzenie prac badawczych dla identyfikowania kolejnych miejsc o walorach uzdrowiskowych,
- przedsięwzięcia podwyższające estetykę i wyposażenie miejscowości uzdrowiskowych,
- opracowywanie innowacyjnych produktów i usług uzdrowiskowych,
- prowadzenie działań marketingowych nakierowanych na stworzenie polskiej marki uzdrowiskowej w oparciu o renomę i potencjał najlepszych uzdrowisk [*Kierunki rozwoju...* 2008, s. 68].

Powyższe zapisy znalazły swoje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2020. W Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 podkreślono wysoką atrakcyjność turystyczną tego regionu. Wśród ośmiu kluczowych grup działań, nazwanych makrosferami, skierowanych na wzmocnienie rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska, znalazła się turystyka. W ramach tej makrosfery przewiduje się działania sprzyjające wykorzystaniu walorów krajobrazowych, kulturowych i środowiskowych tego regionu dla zapewnienia jego rozwoju społecznego i gospodarczego poprzez wzmocnienie przemysłu turystycznego, w szczególności w oparciu o dolnośląskie uzdrowiska [*Strategia Rozwoju...* 2016, s. 41].

Z kolei w Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego określono osiem markowych produktów turystycznych. Jednym z nich jest produkt „Dolnośląskie Uzdrowiska”. W ramach priorytetu 3 (*Rozbudowa jakościowa infrastruktury turystycznej regionu*) uznano, iż w regionie dolnośląskim mamy do czynienia z dużym stopniem wyeksploatowania bazy turystycznej, w tym w szczególności uzdrowiskowej. Celem głównym w ramach tego priorytetu stało się stworzenie impulsów dla rozwoju wysokiej jakości infrastruktury turystycznej regionu, uwzględniającej specyfikę i uwarunkowania terytorialne oraz rynkowe.

W wiązce celów operacyjnych tego priorytetu sformułowano cel operacyjny 3.1. *Rozwój jakościowej bazy oraz infrastruktury turystycznej dedykowanej na potrzeby wiodących form turystyki w regionie*. W działaniu 3.1.1 tego celu założono odbudowę i renowację architektury zdrojowej uzdrowisk Dolnego Śląska [*Aktualizacja programu...* 2009, s. 91-94]. Turystyka zdrowotna, w tym uzdrowiskowa, stanowi kluczowy element konkurencyjności turystycznej Dolnego Śląska. Wyznaczają go głównie gminy uzdrowiskowe regionu. Warunkiem konkurencyjności produktu uzdrowisk jest renowacja oraz odbudowa zabytkowej architektury zdrojowej. Do istotnych elementów tej architektury zaliczano: zabytkowe pijalnie wód, parki zdrojowe wraz z małą architekturą, zabytkowe obiekty domów zdrojowych, sanatoriów oraz zakładów przyrodoleczniczych, baseny solankowe i termalne, oranżerie, ogrody, muszle koncertowe, sale taneczne i inne obiekty związane z infrastrukturą miejscowości uzdrowiskowych.

Działanie 3.1.1 wspomnianego programu powiązано z priorytetem 6 *Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska* („Turystyka i Kultura”) RPOWD na lata 2007-2013. Dostrzegając potencjał dolnośląskich uzdrowisk, a także stan infrastruktury miejscowości uzdrowiskowych, uznano, że w ramach produktu „Turystyka uzdrowiskowa” preferowane będą przedsięwzięcia zmierzające do wzrostu poziomu konkurencyjności tych miejscowości. Wspierane miały być w tym kontekście projekty dotyczące m.in. odbudowy i renowacji architektury zdrojowej, w tym pijalni wód, oraz rewitalizacji parków. Wśród beneficjentów kwalifikujących się do wsparcia w ramach priorytetu „Turystyka i Kultura” miały znaleźć się m.in. gminy o statusie uzdrowiskowym [Regionalny Program 2007, s. 105-106].

Wyeksponowanie w RPOWD turystyki uzdrowiskowej wynika ze wspomnianych już bogatych zasobów surowców leczniczych oraz wyjątkowego mikroklimatu gmin posiadających status uzdrowiska. Region ten posiada także długie tradycje uzdrowiskowe oraz charakterystyczną w tych gminach stylową zabudowę sanatoryjno-pensjonatową. Umieszczenie w RPOWD produktu „Turystyka uzdrowiskowa” miało zwiększyć aktywność gmin uzdrowiskowych oraz funkcjonujących na ich obszarze przedsiębiorstw uzdrowiskowych w zakresie podejmowania przedsięwzięć zmierzających do wzrostu poziomu ich konkurencyjności względem innych uzdrowisk w kraju i za granicą.

Na realizację celów i priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 przeznaczono ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego kwotę w wysokości 1240 184 092 EUR, w tym na priorytet „Turystyka i Kultura” kwotę prawie 108 479 487 EUR, co stanowi 8,75% ogólnej alokacji RPOWD. Łącznie z wkładem krajowym na realizację tego priorytetu przeznaczono kwotę 120 532 763 EUR. Głównym celem priorytetu „Turystyka i Kultura” był wzrost konkurencyjności dolnośląskiej oferty turystycznej oraz wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa przeszłości dla podniesienia atrakcyjności regionu na rynku krajowym i międzynarodowym. Jednym z pięciu sektorów wsparcia stała się turystyka uzdrowiskowa [*Realizacja Regionalnego...* 2016].

4. Projekty dotyczące rozwoju i rewitalizacji elementów infrastruktury uzdrowiskowej badanych gmin

Wśród dziedzin wspieranych finansowo w ramach RPO WD 2007-2013 turystyka uzdrowiskowa zajmuje niezbyt istotne miejsce, o czym informują dane tabeli 4.

Tabela 4. Udział sektora turystyki uzdrowiskowej w wartości finansowego wsparcia z EFRR i liczby zrealizowanych projektów w ramach RPO WD na lata 2007-2013

Wyszczególnienie	Wartość ogółem w EUR	Dofinansowanie w EUR	w tym z EFRR w EUR	Liczba projektów (umów)
Razem RPO – priorytety 1-9	2161 809 259,17	1155 106 022,33	1123 060 197,10	2178 ^a
Działanie 6.1. Turystyka uzdrowiskowa	18 981 726,44	12 522 432,78	12 522 432,78	20
Udział sektora turystyki uzdrowiskowej w %	0,88	1,08	1,12	0,92

^a Bez projektów w ramach priorytetu „Pomoc techniczna”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

Pod względem liczby i finansowej wartości projekty zrealizowane w zakresie turystyki uzdrowiskowej stanowią jedynie ok. 1% ogółu projektów wykonanych w ramach RPO WD na lata 2007-2013².

W ramach działania 6.1. *Turystyka uzdrowiskowa* wsparcie otrzymało 20 projektów (z tego 19 gminnych i 1 regionalny) ukierunkowanych na sferę usług turystycznych związanych z funkcjonowaniem regionalnych uzdrowisk. Dotyczyły one w szczególności odbudowy i renowacji architektury zdrojowej, rewitalizacji parków zdrojowych oraz kształtowania uzdrowiskowych traktów spacerowych. Realizacja tego typu projektów miała i ma duże znaczenie dla regionu ze względu na konieczność podniesienia poziomu jakości usług świadczonych kuracjom polskim i zagranicznym, ale też poziomu atrakcyjności miejscowości uzdrowiskowych zlokalizowanych na Dolnym Śląsku.

Projekty w ramach działania *Turystyka uzdrowiskowa* realizowane były na terenie prawie wszystkich gmin uzdrowiskowych (poza gminą Niemcza) regionu dolnośląskiego. Ich zakres obejmował m.in.:

- Jelenia Góra (uzdrowisko Cieplice Śląskie Zdrój) – rewitalizacja parku zdrojowego;

² Dominują projekty w zakresie transportu (25,54% udziału w dofinansowaniu z budżetu Unii Europejskiej), edukacji (9,50%), rewitalizacji miast (8,78%) oraz informatyki i telekomunikacji (8,25%).

- gmina miejsko-wiejska Bystrzyca Kłodzka (uzdrowisko Długopole Zdrój) – rewitalizacja parku zdrojowego;
- gmina miejska Duszniki Zdrój – projekt „Spacerkiem z Chopinem”, budowa i modernizacja przestrzeni publicznej uzdrowiska;
- gmina miejska Jedlina Zdrój – Uzdrowski Szlak Turystyczno-Rekreacyjny;
- gmina miejska Kudowa Zdrój – rewaloryzacja zabytkowego parku zdrojowego, modernizacja aquaparku i palmiarni zimowej;
- gmina miejsko-wiejska Lądek Zdrój – rewitalizacja zabytkowego parku zdrojowego;
- gmina miejska Polanica Zdrój – przebudowa parku zdrojowego i wykonanie trasy spacerowej;
- gmina miejska Szczawno Zdrój – budowa traktu spacerowego wraz z modernizacją małej infrastruktury przestrzeni publicznej, zagospodarowanie terenów na cele rekreacyjno-sportowe;
- gmina miejska Świeradów Zdrój – rewitalizacja kompleksu parków uzdrowskich i przebudowa ul. Zdrojowej.

Tabela 5. Wartość projektów zrealizowanych w zakresie turystyki uzdrowskiej w ramach RPO WD 2007-2013 według gmin i ich populacji (liczby mieszkańców)

Gmina uzdrowska	Wartość ogółem projektów w zł	W tym dofinansowanie ze środków UE w zł	Przeciętna liczba ludności w latach 2007-2013	Wartość ogółem projektów <i>per capita</i> w zł	W tym dofinansowanie ze środków UE <i>per capita</i> w zł
Jelenia Góra	16 239 309,04	10 430 047,36	84 005	193,31	124,16
Bystrzyca Kłodzka	4 136 087,30	2 876 400,46	10 522	393,09	273,37
Duszniki Zdrój	2 015 519,62	1 381 456,23	4 970	405,54	277,96
Jedlina Zdrój	8 014 293,04	5 428 087,34	5 056	1 585,11	1 073,59
Kudowa Zdrój	7 553 889,12	4 927 422,66	10 257	736,46	480,40
Lądek Zdrój	7 390 947,50	5 046 435,94	6 030	1 225,70	836,89
Polanica Zdrój	19 789 355,11	13 123 221,09	6 807	2 907,21	1 927,90
Szczawno Zdrój	6 303 331,52	4 362 516,46	5 754	1 095,47	758,17
Świeradów Zdrój	10 645 519,17	6 669 562,97	4 453	2 390,64	1 497,77
Razem	82 088 251,42	54 245 150,51	137 854	595,47	393,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz informacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu.

W wyniku realizacji projektów w ramach działania 6.1. *Turystyka uzdrowska* zrewitalizowano m.in. 7 parków oraz zmodernizowano 24 inne obiekty rekreacyjne w uzdrowskach.

Gminy uzdrowiskowe różnią się nie tylko zakresem zrealizowanych projektów, ale i ich wartością, co w ujęciu ogólnym i w przeliczeniu na jednego mieszkańca przedstawia tabela 5.

Projekty o relatywnie największej wartości (ponad 10 mln zł) w zakresie turystyki uzdrowiskowej zrealizowane zostały w Polanicy Zdroju i w Jeleniej Górze, natomiast o najmniejszej w Dusznikach Zdroju. Pod względem wartości tych projektów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców poszczególnych gmin uzdrowiskowych wyróżniają się Polanica Zdrój (ponad 2,9 tys. zł) i Świeradów Zdrój (prawie 2,4 tys. zł).

Dla ukazania znaczenia projektów dotyczących turystyki uzdrowiskowej w powiatach, w których znajdują się miejscowości o statusie uzdrowiska, dokonano analizy porównawczej wartości projektów zrealizowanych w ramach działania 6.1. *Turystyka uzdrowiskowa* i ogółu projektów RPO WD 2007-2013. Wyniki tej analizy przedstawiono w tabeli 6.

Biorąc pod uwagę udział zrealizowanych projektów dotyczących turystyki uzdrowiskowej w łącznej liczbie projektów w ramach RPO WD na lata 2007-2013, wskazać należy, iż relatywnie największy udział dotyczy powiatów wałbrzyskiego (6,78%) i kłodzkiego (6,04%), podczas gdy przeciętnie w regionie dolnośląskim udział ten wynosi jedynie 0,92%. Pod względem relacji wartości wykonanych projektów stosunkowo wysokim udziałem projektów w dziedzinie turystyki uzdrowiskowej wyróżnia się powiat wałbrzyski (8,48%), gdzie zlokalizowane są uzdrowiska Jedlina Zdrój i Szczawno Zdrój. W województwie dolnośląskim udział ten wynosi przeciętnie niespełna 0,9%.

Poza 19 projektami o lokalnym charakterze, w ramach działania RPO WD *Turystyka uzdrowiskowa* zrealizowano także projekt regionalny „Uzdrowiskowy Dolny Śląsk” o łącznej wartości niemal 2 mln zł. Dotyczył on prowadzenia działań marketingowych nakierowanych na stworzenie polskiej marki uzdrowiskowej w oparciu o renomę i potencjał uzdrowisk regionu dolnośląskiego. Jego celem było wzmocnienie wizerunku Dolnego Śląska jako regionu o wysokich walorach uzdrowiskowych, a także wzrost konkurencyjności oferty dolnośląskich uzdrowisk. W projekcie tym uczestniczyły wszystkie gminy uzdrowiskowe regionu dolnośląskiego, a jego liderem było miasto Jelenia Góra.

Pod hasłem „DoWód na udany wypoczynek” prowadzona była kampania promocyjna wszystkich dolnośląskich gmin uzdrowiskowych. Grupami docelowymi tej kampanii byli mieszkańcy największych miast w Polsce oraz czeskich i niemieckich obszarów przygranicznych. W kraju prowadzona była ona na terenie 10 województw (zachodniopomorskie, pomorskie, lubuskie, wielkopolskie, kujawsko-pomorskie, mazowieckie, dolnośląskie, opolskie, śląskie oraz małopolskie), a poza jego granicami w niemieckiej Saksonii oraz w czeskim regionie północno-wschodnim (Severovýchod).

Dla potencjalnych klientów reklamowym wyznacznikiem było hasło „Uzdrowiskowy Dolny Śląsk. All inclusive”, wskazujące na walory oferty turystycznej

Tabela 6. Udział projektów zrealizowanych w ramach działania 6.1. *Turystyka uzdrowiskowa* wśród projektów RPO WD 2007-2013 według wybranych powiatów województwa dolnośląskiego

Wyszczególnienie	Wartość ogółem w EUR	W tym dofinansowanie z EFFR w EUR	Udział wartości dofinansowania z EFRR w %	Projekty realizowane ^a
Razem RPO 2007-2013	2161 717 557,10	1123 060 197,10	51,95	2 178
Powiat kłodzki	160 774 818,39	76 679 547,59	47,69	182
Powiat lubański	44 247 037,81	18 297 646,16	41,35	50
Powiat m. Jelenia Góra	68 238 856,80	36 440 747,79	53,40	64
Powiat wałbrzyski	38 096 080,89	16 538 803,10	43,41	59
Działanie 6.1. <i>Turystyka uzdrowiskowa</i>	18 981 726,44	12 522 432,78	65,97	20
Powiat kłodzki	9229 508,26	6175 068,60	66,91	11
Powiat lubański	2403 105,98	1505 578,67	62,65	2
Powiat m. Jelenia Góra	3665 841,00	2354 465,64	64,23	2
Powiat wałbrzyski	3232 042,38	2210 118,47	68,38	4
Udział projektów działania 6.1. <i>Turystyka uzdrowiskowa</i> w RPO WD 2007-2013 (w %)				
Działanie 6.1. ogółem	0,88	1,12	x	0,92
Powiat kłodzki	5,74	8,05	x	6,04
Powiat lubański	5,43	8,23	x	4,00
Powiat m. Jelenia Góra	5,37	6,46	x	3,13
Powiat wałbrzyski	8,48	13,36	x	6,78

^a Bez projektów w ramach priorytetu „Pomoc techniczna”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

i uzdrowiskowej gmin Dolnego Śląska. Najwyższa jakość, różnorodność i kompleksowość usług zarówno w zakresie zabiegów z wykorzystaniem wód zdrojowych (spa lub zabiegi lecznicze), jak również możliwości spędzenia wolnego czasu stały się kluczowymi elementami działań promujących ten region jako obszar o tradycjach uzdrowiskowych.

5. Zakończenie

Funkcjonujące na Dolnym Śląsku uzdrowiska położone są w najbardziej atrakcyjnych turystycznie terenach tego regionu. Posiadają wielowiekową tradycję świadczenia usług uzdrowiskowych, dysponują zabytkowymi pijalniami wód mineralnych,

zakładami przyrodolecznymi, basenami kąpielowymi, a także pięknymi parkami zdrojowymi odwiedzanymi przez kuracjuszy i turystów. W sytuacji rosnącego popytu ze strony krajowych i zagranicznych turystów pobytami w uzdrowiskach regionu dolnośląskiego, a także konkurencji ze strony innych polskich i zagranicznych miejscowości uzdrowiskowych, wyzwaniem zarówno dla gmin uzdrowiskowych, jak i przedsiębiorstw uzdrowiskowych jest tworzenie atrakcyjnej i konkurencyjnej oferty, podnoszenie jakości świadczonych usług oraz rozwój i rewitalizacja infrastruktury tych miejscowości. Wyzwaniem i szansą dla gmin uzdrowiskowych, a także dla wspomnianych już przedsiębiorstw stała się możliwość ubiegania się o środki unijne.

W przypadku gmin uzdrowiskowych regionu dolnośląskiego wpisanie turystyki uzdrowiskowej w RPOWD stworzyło szansę na finansowanie projektów służących wzrostowi konkurencyjności tych gmin, m.in. poprzez rozwój i rewitalizację infrastruktury uzdrowiskowej znajdującej się na ich terenie. Z przedstawionych w opracowaniu informacji wynika wprawdzie, iż udział sektora turystyki uzdrowiskowej, pod względem finansowej wartości projektów, w ogółem środkach RPOWD na lata 2007-2013 wynosił jedynie ok. 1%, ale dzięki tym projektom zmieniło się oblicze i wizerunek gmin uzdrowiskowych tego regionu. We wszystkich tych gminach zrealizowane zostały projekty dotyczące wybranych elementów infrastruktury uzdrowiskowej, a szczególnie rewitalizacji parków zdrojowych oraz modernizacji obiektów sportowo-rekreacyjnych. W trzech gminach uzdrowiskowych regionu dolnośląskiego projekty dotyczące tego właśnie zakresu uzyskały wsparcie finansowe ze środków unijnych, przekraczające w każdym przypadku kwotę 10 mln zł (Jelenia Góra, Polanica Zdrój i Świeradów Zdrój). Bez tego wsparcia nie byłoby możliwe wykonanie prac, które podniosły atrakcyjność gmin uzdrowiskowych, wpływając także na wzrost konkurencyjności oferty tych gmin i działających na ich terenie przedsiębiorstw uzdrowiskowych.

W świetle przedstawionych informacji nie sposób zanegować hipotezy badawczej o istotnej roli środków RPOWD w rozwoju infrastruktury uzdrowiskowej badanych gmin. Problematyka ta wymaga dalszych badań, odnoszących się m.in. do kwestii wpływu atrakcyjności turystycznej gmin uzdrowiskowych na liczbę i wartość projektów finansowych ze środków unijnych z przeznaczeniem na sektor turystyczny czy też jaka jest zdolność absorpcji tych środków ze względu na potencjał społeczny tych gmin. Zagadnienia te zyskują na znaczeniu w świetle kolejnej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.

Literatura

Aktualizacja programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, 2009, PART, Warszawa. www.mz.gov.pl (20.11.2016).

Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku, 2008, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa.

Polska Norma PN-Z-11000. Uzdrowiska. Technologia, klasyfikacja i wymagania ogólne, 2011, Polski Komitet Normalizacyjny, Warszawa.

Realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, 2016, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Departament Funduszy Europejskich, Wrocław (10.11.2016).

Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013, 2007, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław.

Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego 2020, 2013, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław.